

A GYERMEKEK VÉDELME AZ INTERNET VESZÉLYEIVEL SZEMBEN

BOJNÁR Katinka
PhD-hallgató (PPKE JÁK)

A Családjogi Charta megjelenésének 30. évfordulója alkalmából érdemes ismét áttekintenünk rendelkezéseit, levonnunk belőle a következtetéseket, és a mostani, harminc évvel későbbi, sok tekintetben megváltozott társadalmi helyzetben újragondolnunk az iránymutatásait. A Családjogi Charta témánk szempontjából releváns, 5. § f) pontja az alábbiak szerint rendelkezik:

„A család joggal elvárhatja, hogy a társadalmi kommunikációs eszközök a társadalom építésének pozitív eszközei legyenek, és támogassák a család alapvető értékeit. Ugyanakkor a családnak joga van ahhoz, hogy elsősorban legfiatalabb tagjait megvédje a tömegkommunikációs eszközök negatív hatásaitól.”

1. Az internet mellett, hogy számos hasznos lehetőséget biztosít, több negatív hatással is rendelkezik, amivel mind a jogalkotónak, mind a szülőknek számolniuk kell, és ez utóbbiaknak a lehetséges veszélyhelyzetekre gyermekeiket is fel kell készíteniük.

Az internet ma a személyközi kommunikáció egyik tipikus eszköze. Nemcsak elektronikus levélváltásra ad lehetőséget, hanem valós időben „chatelhetünk” és segítségével akár vizuális tartalmakat is megoszthatunk az egész világgal. Felmérések azt mutatják, hogy az internetet általában, de a most említett funkcióit különösen már gyermekek is használják, jellemzően 8-9 éves kortól. Mára az is elismert tény, hogy a gyerekek tanulmányosságukból és a világra való nyitottságukból fakadóan rövid idő alatt jobban megismerik és könnyebben használják az internet nyújtotta lehetőségeket, mint akár szüleik vagy a társadalom más felnőtt tagjai.

Az internet sok pozitív és előnyös szolgáltatása ellenére ugyanakkor veszélyt is jelent a gyermekekre. Életkorukból adódóan hiszékenységük és naivitásuk sebezhetővé teszi őket. A veszélyforrások közé sorolhatóak az olyan tartalmú honlapok, amelyek a gyermekek testi, lelki és erkölcsi fejlődésére káros tartalmakat hordoznak, vagy a kifejezetten gyermekeket bántó, illetve kihasználó személyek. Azok a szolgáltatások is, amelyek alapvetően nem veszélyesek, okozhatnak problémát, ide tartoznak a közösségi oldalak és az internetes, virtuális játékok.

2. A gyermekek védelmével természetesen nem csak a Családjogi Charta foglalkozik. A vonatkozó nemzetközi szabályok közül a gyermekek jogairól szóló 1989-es New York-i ENSZ egyezmény említendő, amelynek 16. cikke értelmében:

- „1. A gyermeket nem szabad alávetni magánéletével, családjával, lakásával vagy levelezésével kapcsolatban önkényes vagy törvénytelen beavatkozásnak, sem pedig becsülete vagy jó hírneve elleni jogtalan támadásnak.
2. Ilyen beavatkozás vagy támadás ellen a gyermeket megilleti a törvény védelme”.

Másrészt az egyezmény 17. cikke alapján „az Egyezményben részes államok elismerik a tömegtájékoztatási eszközök feladatának fontosságát, és gondoskodnak arról, hogy a gyermek hozzájusson a különböző hazai és nemzetközi forrásokból származó tájékoztatáshoz és anyagokhoz, nevezetesen azokhoz, amelyek szociális, szellemi és erkölcsi jóléte¹ előmozdítását, valamint fizikai és szellemi egészségét szolgálják.” A 17. cikk e) pontja alapján az államok továbbá elősegítik a gyermekek védelmét a jólétükre ártalmas információkkal szemben.

Harmadrészt az egyezmény 19. cikke szól a gyermekeknek az erőszakkal, a támadással, a lelki és fizikai durvasággal szembeni védelméről. A cikk ma már a virtuális térben is releváns lehet. Számos alkalommal fordult elő, hogy visszaéltek egy feltöltött képpel, és azt más környezetben, sértő kommentekkel kísérve hozták nyilvánosságra. Több olyan esetről is tudunk, amikor felnőtt ember tizenéves gyermeknek adta ki magát és így ismerkedett meg hasonló korú gyermekekkel. A chatalések, levélváltások során a gyermek bizalmába engedte a látszólag azonos korú ismerősét, ő ezzel visszaélve információkat csalt ki a gyermekből, vagy képek küldését kérte tőle, a kapcsolat később akár a személyes találkozásig is eljutott.

3. A magyar szabályozás szempontjából a családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény,² az Alaptörvény,³ egyes vonatkozásokban az adatvédelmi törvény, illetve súlyosabb eseteknél a büntető törvénykönyv bizonyul a releváns jogszabálynak.

A hatályos magyar szabályozás értelmében a 16. év az információs önrendelkezés jog korhatára.⁴ E korhatár alatt személyes adatot megadni, akár interneten keresztül is, jogszerűen csak a törvényes képviselő hozzájárulásával lehet. A korhatár ezen meghatározása kérdéseket vet fel, tekintettel arra, hogy a polgári jogban alkalmazott korlátozott cselekvőképesség fogalma a 14. életévhez kötött, míg a büntetőjogi vétképességi korhatár egyes bűncselekmények esetén még ennél is alacsonyabb (12. életév). Az életkori küszöb mellett további kérdés, hogy az amerikai székhelyű, több milliárd felhasználóval működő, Magyarországon is sokak által használt közösségi ol-

¹ A szellemi és erkölcsi jólét viszonylagosságáról ld. DELI Gergely: Az abszolúttól a fenntartható alkotmányig. In: SZOBOSZLAI-KISS Katalin – DELI Gergely (szerk.): *Tanulmányok a 70 éves Bihari Mihály tiszteletére*. Győr, Universitas, 2013. 98–102.

² A családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény 5. §, 9. § (2) bekezdés.

³ Alaptörvény XVI. Cikk.

⁴ Az információs önrendelkezési jogról és információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény 6. § (3) bekezdés.

dal, a facebook hogyan köteles alkalmazni az életkorra vonatkozó szabályozást. Az amerikai standard szerint 13 év a korhatár, és az Európai Unió új adatvédelmi rendelettervezete is a 13. életévet jelöli ki határnak.

Az életkori megkötéssel kapcsolatban a magyar adatvédelmi hatóság több társkereső oldal gyakorlatát megvizsgálta,⁵ és azt tapasztalta, hogy a felhasználók nagy része 10-15 éves fiatal, és az oldal regisztrációs felülete semmilyen szülői vagy törvényes képviselői hozzájárulást nem kér. A hatóság arra az álláspontra helyezkedett, hogy a 14. életévet betöltött személy a polgári jogi szabályok szerint ugyan a mindennapi élet szokásos szükségleteinek fedezése körébe tartozó kisebb szerződéseket megkötheti, ebbe azonban nem tartozik bele a társkereső oldalakon történő regisztráció, továbbá az adatvédelmi szabályok alapján meghatározónak tekintette a 16. életév betöltését.

4. Az internet további sajátossága az anonimitás, amely megkönnyíti a gyermekek hiszékenységnél és naivitásánál kihasználását. Sajnálatos módon a gyermekek így olyan személyekkel is kapcsolatba lépnek, akiket egyébként a valós életben elkerülnének. Az internet ugyanis lehetővé teszi az online-identitás kialakítását, tehát bárki bárminek kiadhatja magát. Ez több szempontból is veszélyes, és akár a személyiség torzulásához is vezethet. A felhasználó, így a gyermek is könnyen áldozattá válik, továbbá az erre hajlammal rendelkező elkövetőknek az online világ tökéletes elkövetési teret biztosít. Ennek orvoslására Dél-Koreában például a regisztrációt a személyes azonosítók megadásához köthették. Ezt a megoldást az az üzleti érv is támogatta, hogy így a felhasználókról könnyebb információt gyűjteni.⁶

Az anonimitás magában rejti azt a pszichológiailag bizonyított tényét, hogy a felhasználónak a virtuális világtól való függősége is kialakulhat. Tipikus eset, amikor az érintettek az életemben nincsenek sikerélményei, így teremt magának egy virtuális világot, ahol úgy élhet, mint ahogy azt megálmodta, de amit a valóságban nem tudott elérni. Ez a függőség a gyermekeket is veszélyezteti. Ha például nem tudnak úgy megfelelni az iskolai követelményeiknek, mint ahogyan azt a szüleik elvárják, vagy az edzésen nem tudnak olyan teljesítményt nyújtani, mint amelyet szeretnének.⁷

A másik veszélyforrást maguk a közösségi oldalak jelentik, ahol a felhasználók gyakorlatilag az életükre, szokásaikra vonatkozó információkat egyre szélesebb körben osztják meg, és nem gondolnak arra, hogy ki mindenki láthatja, böngészheti azokat. A gyermekek körében tendencia, hogy az számíthat elismerésre a társaktól, akinek a legtöbb ismerőse van. Ez ahhoz vezet, hogy a gyermek azt is ismerősnek igazolja vissza, akiről gyakorlatilag semmit sem tud. A közösségi hálóra feltöltött

⁵ NAIH-5951/2012/H; NAIH-800/2013/H; NAIH-801/2013/H; NAIH-802/2013/H; NAIH-803/2013/H; NAIH-804/2013/H; NAIH-805/2013/H; (<http://naih.hu/hatosagi-hatarozatok--vegzesek.html>).

⁶ SZIKLAY Júlia (szerk.): *Kulcs a net világához! A Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság tanulmánya a gyermekek biztonságos és jogtudatos internethasználatáról*. Budapest, NAIH, 2013. 29.

⁷ SZIKLAY i. m. 31.

személyes adatok kontroll nélkül keringő adathalmazzá alakulnak át, amely felett az érintett elveszíti rendelkezését. Az adatok felhasználása révén könnyen személyiséglopás áldozatává válhat az érintett. Példaként említhető az az eset, amikor az egyik szülő a facebook oldalára feltöltött a lányáról egy képet, amit nem sokkal később illetéktelenek lementettek, és egy szexuális tartalmú oldalon tettek közzé.⁸

Az adatok törlése is figyelemre méltó kérdéskör, tekintettel arra, hogy amennyiben valamilyen adat, fénykép vagy videó felkerült az oldalra, azt gyakorlatilag később nem lehetséges teljesen törölni. Amennyiben ugyanis valaki a tartalomra közvetlenül rámutató link birtokában van, úgy az egyébként már törölt tartalom továbbra is elérhető marad. Az Európai Bizottság kimunkálta az új adatvédelmi rendelettervezetet, amit jelenleg a Tanács vitat meg. Ennek az egyik lényeges pontja a „felejtéshez való jog” (right to be forgotten)⁹ deklarálása, ami az internetes tartalmak teljes és végleges törlését tenné kötelezővé.

5. Mit tehetünk? Egyrészt a szülők készíthetik fel a gyermeket arra, hogy az interneten milyen veszélyek leselkednek rájuk, milyen oldalakkal találkozhatnak és ezek közül melyiket nem szabad még böngészniük. A másik, technikai megoldás lehet a szűrőprogramok telepítése.¹⁰ A média területén alkalmazott és talán hatékonynak tekinthető módszer a műsoridő-korlátozás,¹¹ amely az internet esetében sajnos nem alkalmazható. Az internet bárhol, bármikor elérhető, így az időbeli korlátozás nem kivitelezhető megoldás. Ezen kívül a jogalkotó is tehet a gyermekek védelméért azzal, hogy tiltja az internet lehívásos (pull) rendszerével ellentétes tolakodó (push) típusú működést.¹²

Egyes országokban bizonyos tartalmakra internetcenzúrát vezettek be. Ilyen ország Kína, Norvégia, Szaúd-Arábia. Ez is egy alternatíva, azonban nem biztos, hogy a legcélravezetőbb, ha csak egy bizonyos csoportot akarunk védeni egyes káros tartalmaktól, mert így mások sem férhetnek ahhoz hozzá.¹³

6. Úgynevezett jó gyakorlatok is megfigyelhetők. Portugáliában például bevezették az ún. Dadus Projektet, ami az adatvédelem iskolai tantervbe történő bevezetését jelentette. Dadus egy diák, akivel minden szempontból tanulságos esetek történnek az internet világában. Ezekkel a történetekkel próbálják a gyermekek figyelmét felhívni a rájuk leselkedő veszélyekre. A tanárok a projekttel kapcsolatos anyagokat tölthetnek le, a diákok híreket, jogszabályokat ismerhetnek meg, és a

⁸ SZIKLAY i. m. 38.

⁹ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0009:FIN:HU:HTML>

¹⁰ LUSTYIK Katalin: *A netpornográfia és az amerikai gyermek*. (http://www.mediakutato.hu/cikk/2000_01_osz/05_a_netpornografia_es_az_amerikai_gyermek)

¹¹ GELLÉN Klára: A gyermekek és fiatalkorúak védelme a magyar médiajogban. *Jogelméleti Szemle*, 2004/1. (<http://jesz.ajk.elte.hu/gellen17.html>)

¹² SZIKLAY i. m. 41.

¹³ SZIKLAY i. m. 42.

szülők is hasznos tanácsokat olvashatnak. Ehhez hasonló projektek indultak Norvégiában, Kanadában és Írországban.¹⁴

Az USA-ban bevezetett gyakorlat¹⁵ a fentiekől abban tér el, hogy az egyes szolgáltatókra nézve határoztak meg kötelező szabályokat. A rendelkezések szigorúnak tekinthetők, mivel a kiskorúak adatainak kezeléshez bizonyíthatóan szülői hozzájárulást kell szerezni. A szolgáltatók kötelessége, hogy a szülőknek külön felületet biztosítsanak, ahol azok a gyermekeikről kezelt adatokat ellenőrizhetik, megtilthatják az adatkezelést, vagy kérhetik azok törlését. A szolgáltatók kötelesek továbbá egyszerűen szövegezett tájékoztatást adni, illetve csak az aktív magatartással megadott hozzájárulást fogadhatják el. Az életkorhoz kötött tartalmak megtekintése esetén pedig speciális szabályok alkalmazandóak. Ennek megfelelően az oldal nem tüntetheti fel a korhatárhoz kötöttség tényét és a szükséges életkort annak érdekében, hogy a kiskorú hazugság révén ne juthasson hozzá az oldal tartalmához. A tartalom megtekintéséhez a böngésző személynek meg kell adnia a születési évét. Alacsony életkor esetén rövid időre a további regisztráció lehetőségét letiltja az oldal, így újabb, esetleg magasabb életkor megadásával a kiskorú nem ismerheti meg az oldal tartalmát. További intézkedés, hogy az oldal a belépéshez kéri a szülő hozzájáruló nyilatkozatát, illetve online vásárlás csak a saját névre szóló hitelkártyával lehetséges.

Az Egyesült Államok példája abban a tekintetben mindenképpen követendőnek tekinthető, hogy a kiskorúnak nem elegendő ráklickelnie egy tartalom letöltéséhez arra, hogy elmúlt-e 18 éves. A magyar oldalak beállításai alapján amennyiben az igazságnak megfelelően klikkel és az oldal nem engedi tovább, ismételten próbálkozhat és az „elmúltam 18 éves” gombra kattintva máris hozzájut a számára még káros tartalmakat hordozó oldalhoz.

A magyar adatvédelmi hatóság is kiemelt kérdésként kezeli a gyermekek jogait és védelmét az internet világában. Ennek érdekében egy projektet indított, amelynek keretében a hatóság egy tanulmánykötetet adott ki *Kulcs a net világhoz!*¹⁶ címmel, amelyhez a gyermekeknek szóló színes prospektust mellékelte.

7. Az internet tehát az egyik olyan tipikus, a Családjogi Chartában is nevesített tömegkommunikációs környezet, ahol a gyermekeket a negatív hatásoktól védeni kell. A Charta már 1983-ban felhívta a figyelmet ezekre a veszélyekre, és noha harminc év telt el azóta, e bekezdése olyan aktuális ma is, mintha csak tegnap vetették volna papírra.

¹⁴ SZIKLAY i. m. 62–75.

¹⁵ SZIKLAY i. m. 68–69.

¹⁶ Ld. SZIKLAY i. m.

